

Om UV:s norrlandsundersökningar

Av David Damell och Jan Norrman

Damell, D. & Norrman, J. 1979. Om UV:s norrlandsundersökningar. (The Norrland investigations of the Central Office of National Antiquities.) *Fornvännen* 74. Stockholm.

The authors describe how the Central Office of National Antiquities' investigations in Norrland have altered emphasis during recent years. From a two-stage investigation, i.e. survey of lake and river shorelines followed by archaeological excavation of a selection of the settlements, it is now attempted to have investigation in three stages, i.e. survey, trial excavation of all ancient monuments found and a final 'thorough investigation' of a number of locations. Here, the archaeological analyses are complemented by osteological, macrofossil, and paleobotanical analyses.

David Damell & Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet, Box 5405, S-114 84 Stockholm, Sweden.

Riksantikvarieämbetets kulturhistoriska undersökningar längs sjöar och älvar berörda av vattenregleringar för kraftindustrin, har nu pågått i 35 år. Under den senaste tioårsperioden har vid sidan av de rena fältarbetena pågått ett utvärderingsprojekt av undersökningsresultaten kallat NTB, dvs. Norrlands tidiga bebyggelse. Med ledning av vad som därvid framkommit, har ra:s uppdragsverksamhet under senare år delvis sökt ändra inriktning på det arkeologiska fältarbetet, vilket avsikten är att här kort beskriva. Av vikt kan därför vara att redogöra för hur de arkeologiska undersökningarna tidigare gick till. Metoden kan sägas ha varit tvåstegsindelad. Första steget innefattade inventeringar av berörda älv- och sjöstränder, medan steg två innefattade undersökningar av ett urval av de framinventerade boplatserna. Vanligen utvaldes de boplatser för undersökning, som vid inventeringen hade givit det rikaste boplatsmaterialet i form av ytfynd på strandbredderna. I huvudsak tillvaratogs endast artefaktmaterialet och metodiken var således "rent arkeologisk".

Ett stort föremålsmaterial insamlades, lämpat att användas i diskussionen främst rörande teknologi och kronologi. Naturligtvis

berättade fynden även om näringsfång, men knappast särskilt detaljerat. Inte heller fick man reda på de ekologiska förutsättningarna för den norrländska boplatstkulturen. Att fortsätta helt i de gamla spåren torde således ej kunna tillföra den vetenskapliga debatten något nytt. Detta kunde konstateras vid den mäktiga genomgång av det ofantliga materialet, som NTB genomfört. Ur detta har delvis nya metodiker fötts. Tvåstegsmetoden har utbytt mot en trestegsmetod. Steg ett utgöres fortfarande av inventeringen. Denna ligger sedan till grund för steg två, provundersökning av samtliga vid inventeringen påträffade fornlämningar. Provundersökningen omfattar ett enkelt rutgrävningssystem på boplatssindikationerna. Vid denna rutgrävning kan boplatssens storlek, kulturlagertjocklekar, viss fyndfrekvens m. m. fastslås. Vissa analyser och karteringar görs också i samband med detta steg, såsom exempelvis fosfatprovtagning och fosfatkartering. De här uppräknade åtgärderna innebär ingen egentlig nyhet annat än att de utförs på samtliga registrerade fyndplatser. Nyheten kommer härutöver och utgöres av en rekognoscering av paleobotaniska specialister, som kan ta reda på i anslutning till vilka boplatser fort-

satta meningsfulla paleobotaniska djupundersökningar kan utföras. Med de samlade resultaten från alla under steg två nämnda åtgärder göres så en slutlig utvärdering över vilka platser som skall djupundersökas, steg tre. I bästa fall kan en undersökningslokal betecknas som värdefull från samtliga synpunkter, varvid ingen som helst tvekan råder beträffande fortsatt undersökningsarbete. Naturligtvis kan även enstaka kriterier vara nog för en fortsatt undersökning, om de kan anses leda fram till vetenskapligt värdefulla och relevanta slutsatser. Som framgått utgöres steg tre av s. k. djupundersökning, dvs. undersökning av så stor fornlämningsyta som behövs för nödvändiga vetenskapliga iakttagelser. Förutom de traditionella arkeologiska analyserna kommer här osteologi och makrofossilanalys in i bilden, och dessutom på lämpliga platser fördjupade paleobotaniska analyser. Vi har härigenom möjlighet att placera in boplatserna i det förhistoriska landskapet med de förutsättningar det gav människorna att leva. I framtiden torde även s. k. termoluminiscensanalys av exempelvis bränt stenmaterial på boplatserna kunna tillföra den kronologiska debatten värdefulla

nyttillskott. Detta gäller även en fördjupad användning av C 14-metoden.

Sammantagna torde här nämnda åtgärder jämte eventuella fler, här ej nämnda, kunna leda in den traditionella norrlandsarkeologin i nya banor. Hittills endast anade orsakssammanhang kan få sin förklaring, och noggrannare bedömningar av det ofantliga norrlands-materialet från såväl vetenskaplig som plan-synpunkt kan göras. För detta fordras emellertid att arkeologerna förutom de vanliga rapporterna över enstaka undersökningslokaler med jämna mellanrum får tillfälle att bearbeta större grupper av objekt från exempelvis sammanhängande sjösystem och att de även jämför dessa med undersökta lokaler från såväl närbelägna som mera avlägsna liknande fornlämningsgrupper. Resultaten av dessa undersökningar måste sedan publiceras så att slutsatserna kan bli föremål för en kritisk, vetenskaplig granskning. Detta är såvitt vi förstår den enda framkomliga vägen om norrlandsundersökningarna skall leda fram till positiva slutsatser, användbara både för en ökad kännedom om Norrlands tidiga bebyggelse och för en fysisk planering enligt vår tids villkor.